
Нацрт – програма за обезбедување достапност до медиумите на лицата со сетилна попреченост

Агенција за аудио и
аудиовизуелни
медиумски услуги

Содржина

Вовед.....	2
Меѓународна и европска регулаторна рамка за слободата на изразување и пристап до информациите за лицата со попреченост.....	3
Обединети нации.....	3
Совет на Европа.....	5
Европска унија.....	6
Република Македонија.....	9
Нацрт програма за активности и мерки за поттикнување на давателите на АВМ услуги да ги направат своите услуги достапни за лицата со оштетен слух или вид.....	11
Прилог: Преглед на мерките и практиките во другите европски земји во однос на обезбедување пристап за лицата со оштетен вид или слух до аудиовизуелните медиумски услуги.....	16
Преглед на ситуацијата во европските земји.....	16
Законска регулатива на национално ниво	16
Цели.....	18
Примерот на Велика Британија – ОФКОМ (OFCOM).....	19
Примерот на Германија.....	24

Вовед

Комуникацијата е клучна за развојот на идентитетот, социјализирањето и вклучувањето на личноста во општеството. Пристапот до информации претставува клучен предуслов за пристап, учество и придонес кон заедницата. Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги на Република Македонија (понатаму во текстот АВМУ) е посветена кон отстранувањето на бариерите кои ги спречуваат лицата со попреченост да пристапуваат до информации и да уживаат во аудиовизуелните услуги кои се достапни за повеќето луѓе во македонското општество.

Конвенцијата на Обединетите нации за права на лицата со попреченост ги обврзува потписниците (вклучувајќи ја и Македонија) да комуницираат со лицата со употреба на комуникација по нивни избор, вклучително со „олеснување на употребата на знаковни јазици, брајово писмо, аугментативна и алтернативна комуникација, и сите други достапни средства, начини и формати за комуникација по нивни избор, од страна на лицата со попреченост во официјалните интеракции“.

Со Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги – член 26 за Социјална инклузија и медиумска писменост, се утврдува дека Агенцијата презема активности за поттикнување на давателите на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги да ги направат своите услуги достапни за лицата со оштетен вид и слух.

Оваа програма содржи активности и мерки кои АВМУ треба да ги преземе во текот на три години (2015, 2016 и 2017) за да промовира подобар пристап за лицата со оштетен вид и слух до програмите кои ги нудат давателите на аудиовизуелни медиумски услуги во Македонија.

Програмата е креирана во рамките на проектот *„Зажакнување на административните капацитети на телата задолжени за областите телекомуникации и медиуми за ефикасно регулирање на новите дигитални и повеќенаменски услуги“*.

Меѓународна и европска регулаторна рамка за слободата на изразување и пристап до информациите за лицата со попреченост

Обединети нации

Конвенцијата на Обединетите нации за права на лицата со попреченост (UNCPRD) беше усвоена на 13 декември 2006 година, а стапи во сила на 3 мај 2008 година. Ова е првиот правно обврзувачки меѓународен инструмент за човекови права кој ги штити лицата со попреченост. Меѓутоа, Конвенцијата се надоврзува на, и функционира во синергија со, претходните меѓународни текстови поврзани со лицата со попреченост, како што се Стандардните правила за изедначување на можностите за лицата со попреченост – 1994, што не е правно обврзувачки договор, и Светската програма за активност за лицата со попреченост – 1982, исто така спогодба која не е правно обврзувачка. Европската унија и нејзините земји-членки се страни кон овој документ, а Република Македонија го има потпишано, но сè уште го нема ратификувано.

Конвенцијата на ОН бара од државите - страни да ги штитат и чуваат сите човекови права и фундаментални слободи на лицата со попреченост. Луѓето со попреченост ги вклучуваат оние кои имаат долгорочно физичко, ментално, интелектуално или сензорно оштетување кое во интеракција со различните бариери може да го попречи нивното целосно и ефективно учество во општеството на еднаква основа со другите.

Конвенцијата претставува инструмент за развој и за човекови права, како и инструмент за политика кој се однесува на повеќе сектори и на различни видови попреченост. Целта на овој инструмент е да го промовира, заштити и осигури целосното и еднаквото уживање на сите човекови права и фундаментални слободи од страна на сите лица со попречености, и да промовира почитување на нивното инхерентно достоинство.

Во Конвенцијата се дефинираат специфични термини, меѓу кои:

- **Комуникација:** вклучува јазици, приказ на текст, брајово писмо, тактилна комуникација, големи букви, пристапни мултимедијални средства како и начини, средства и формати на комуникација кои се пишани, аудио, со едноставен јазик, со читачи и аугментативни и други алтернативи, вклучително со достапни информациски и комуникациски технологии;
- **Јазик:** вклучува говорни и знаковни јазици и други форми на неговорни јазици;
- **Универзален дизајн** значи дизајн на производи, средини, програми и услуги кои може да се користат од страна на сите луѓе, до најголем можен степен, без потреба од

прилагодување или специјализиран дизајн. Универзалниот дизајн не исклучува помошни уреди за одредени групи лица со попреченост каде што тоа е потребно.

Во Конвенцијата, исто така, се истакна важноста од подигнување на свеста меѓу државите кои се нејзии страни. Ги поттикнува земјите да ги усвојат следните непосредни, ефективни и соодветни мерки:

1. Да се подигнува свеста во рамките на општеството, вклучително на семејно ниво, во однос на лицата со попреченост, и да се промовира почитување на правата и достоинството на лицата со попреченост;
2. Да се води борба против стереотипи, предрасуди, и штетни практики во врска со лицата со попреченост, вклучително против оние базирани на пол и возраст, во сите области од животот;
3. Да се промовира свест за капацитетите и придонесите на лицата со попреченост.

Мерките предложени со Конвенцијата вклучуваат иницирање и одржување ефективни кампањи за подигнување на јавната свест дизајнирани за:

1. Да се негува отвореност кон правата на лицата со попреченост, да се промовираат позитивни перцепции и поголема социјална свест кон лицата со попреченост;
2. Да се промовира признавање на вештините, постигнувањата и капацитетите на лицата со попреченост, и на нивниот придонес на работното место и на пазарот на труд,
4. Да се поттикнува, на сите нивоа од образовниот систем, вклучувајќи ги сите деца од рана возраст, став на почитување на правата на лицата со попреченост;
5. Да се охрабруваат медиумите да ги прикажуваат лицата со попреченост на начин кој е конзистентен со целта на Конвенцијата;
6. Да се промовираат програми за обука за подигнување на свеста во врска со лицата со попреченост и правата на лицата со попреченост.

Конвенцијата ја сместува слободата на изразување и мислење и пристапот до информации за лицата со попреченост во член 21. Во него се истакнува дека „Државите - страни ќе ги преземат сите соодветни мерки за да осигурат дека лицата со попреченост може да го применат правото на слобода на изразување и мислење, вклучувајќи ја слободата да бараат, примат и пренесат информации и идеи на еднаква основа со другите и преку сите форми на комуникација по нивни избор“ што опфаќа:

1. Да им се обезбедат информации наменети за општата јавност на лицата со попреченост во достапни формати и технологии соодветни за различни видови попреченост, навреме и без дополнителни трошоци;
2. Да се прифати и олесни употребата на знаковните јазици, брајовото писмо, аугментативната и алтернативната комуникација, и сите други достапни средства,

начини и формати на комуникација по нивни избор, од страна на лицата со попреченост во официјалните интеракции;

3. Да се поттикнуваат приватните субјекти кои обезбедуваат услуги за општата јавност, вклучувајќи и преку интернет, да обезбедуваат информации и услуги во формати достапни и употребливи за лицата со попреченост;
4. Да се поттикнат масовните медиуми, вклучувајќи ги давателите на информации преку интернет, да ги направат услугите достапни за лицата со попреченост;
5. Да се признае и промовира употребата на знаковните јазици.

Покрај тоа, оваа правно обврзувачка Конвенција го пропишува учеството во културниот живот, рекреацијата, одморот и спортот во членот 30 така што ги повикува државите - страни да го потврдат правото на лицата со попреченост за учество, врз еднаква основа со другите, во културниот живот и за преземање на сите соодветни мерки за да се осигури дека лицата со попреченост:

1. Уживаат пристап до културните материјали во достапни формати;
2. Уживаат пристап до телевизиски програми, филмови, театар и други културни активности, во достапен формат;
3. Уживаат пристап до места за културни изведби или услуги, како што се театри, музеи, кина, библиотеки и туристички услуги, и, колку што е можно, уживаат пристап до споменици и места од национално културно значење.

Лицата со попреченост имаат право, врз еднаква основа со другите, на потврдување и поддршка на нивниот специфичен културен и лингвистички идентитет, вклучувајќи ги знаковните јазици и културата на глувите.

Совет на Европа

Во Европската конвенција за човекови права и фундаментални слободи, во член 10, е пропишано дека „Секој човек има право на слобода на изразувањето. Ова право ги опфаќа слободата на мислење и слободата на примање и пренесување информации или идеи, без мешање на јавната власт и без оглед на границите. Овој член не ги спречува државите, на претпријатијата за радио, филм и телевизија да им издава дозволи“. Ова значи дека *секој*, што ги опфаќа и лицата со попреченост, ќе има право на примена на правото на слобода на изразување. Меѓутоа, во член 10 став 2 е наведено дека остварувањето на овие слободи, коешто вклучува обврски и одговорности, може да биде предмет на одредени формалности, услови, ограничувања или санкции предвидени со закон, кои во едно демократско општество претставуваат мерки неопходни за државната безбедност, територијалниот интегритет или јавната безбедност, спречувањето на нереди и злосторства, заштитата на здравјето или моралот, заштита на угледот

или правата на другите, за спречување на ширењето на доверливи информации или за зачувување на авторитетот и непристрасноста на судството.

Понатаму, во член 14 од Европската конвенција е пропишана забраната за дискриминација со барање од земјите да го осигурат уживањето на правата и слободите утврдени во оваа Конвенција без дискриминација на која било основа, како што се: пол, раса, боја, јазик, вера, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, материјална положба, потекло по раѓање или друг статус.

Меѓутоа, нема релевантна судска пракса на Европскиот суд за човекови права за спроведувањето на член 10 и член 14 од Европската конвенција за човекови права во врска со неограничениот пристап до аудиовизуелните медиумски услуги.

Европска унија

Договорот за функционирање на Европската унија бара од Унијата да се бори со дискриминацијата базирана на попреченост при дефинирање и спроведување на своите политики и активности и, и дава овластување на да усвојува законска регулатива за справување со таквата дискриминација. Во член 10 е наведено дека „при дефинирањето и спроведувањето на своите политики и активности, Унијата ќе има за цел да се бори со дискриминацијата базирана на пол, расно или етничко потекло, вера или убедување, попреченост, возраст или сексуална ориентација“, додека во член 19 се пропишани можностите за државите да ги реализираат соодветните активности на следниот начин „без да е во спротивност со другите одредби од договорите и во рамките на ограничувањата на овластувањата кои им се дадени од Унијата, Советот, делувајќи едногласно во согласност со посебна законодавна постапка и по добивање на согласност од Европскиот парламент, може да преземат соодветна активност за борба против дискриминацијата базирана на пол, раса или етничко потекло, вера или убедување, попреченост, возраст или сексуална ориентација“.

Во Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ Директива), како основна регулатива за аудиовизуелните медиумски услуги, во рециталот 46, е пропишано дека правата на лицата со попреченост и на постарите да учествуваат и да бидат интегрирани во социјалниот и културниот живот на Унијата е неразделно поврзано со обезбедувањето достапни аудиовизуелни медиумски услуги. Начинот за постигнување достапност треба да вклучува, но не треба да биде ограничен на:

- знаковен јазик,
- титлување,
- аудио опис,
- лесно разбирлива мени навигација.

Најголемата дебата која сè уште е во тек, е во врска со член 7 од Директивата каде е наведено дека „земјите - членки ќе ги поттикнуваат давателите на медиумски услуги под нивна надлежност да осигурат дека нивните услуги постепено стануваат достапни за лицата со оштетен вид или слух“. Откако Директивата беше усвоена, многу институции кои ги бранат правата на лицата со оштетен вид или слух протестираа поради тоа што во Директивата нема обврзувачка реченица бидејќи давателите на медиумски услуги беа само „поттикнувани“ наместо да имаат обврска да ја овозможат достапноста за секого, вклучувајќи ги и лицата со попреченост. Резолуцијата на Европскиот парламент од 22 мај 2013 година за спроведување на АВМУ бара од Комисијата да поттикне конзистентна и целосна имплементација на АВМУ Директивата кај земјите - членки. Исто така, Резолуцијата ги истакнува неуспехите на АВМУ Директивата во областа на достапност на аудиовизуелните медиумски услуги за постарите лица и за лицата со попреченост и поттикнува да се преформулира член 7 за да вклучи посилен, обврзувачки јазик со кој ќе се бара од давателите на медиумски услуги да осигурат дека нивните услуги се достапни за овие групи. Во Резолуцијата е истакнато дека „достапноста на аудиовизуелните медиумски услуги е клучна за гарантирање на правото на лицата со попреченост и на постарите лица да учествуваат и да бидат интегрирани во социјалниот и културниот живот во ЕУ, а особено со развојот на новите платформи за обезбедување содржина како што се ИПТВ и поврзана телевизија (Connected TV)“. Исто така, се забележува дека во голем број земји - членки сè уште нема инфраструктура за обезбедување на такви услуги, и дека ќе биде потребно време за некои земји - членки да ги исполнат овие барања; ги поттикнува релевантните земји - членки да го решат ова прашање што е можно поскоро за да се овозможи практичното спроведување на член 7. Резолуцијата беше првиот официјален документ кој бара од Комисијата да го реши прашањето во врска со овој дефицит преку обезбедување редовен преглед на мерките кои ги преземаат земјите - членки, и проценка на нивната ефикасност, за да се осигури дека аудиовизуелните медиумски услуги континуирано стануваат подостапни. Ова исто така, укажува на потребата од поширока достапност на програмите, особено оние кои се испорачуваат преку услуги по барање, преку понатамошен развој на, меѓу другото, аудио/говорни титлови, знаковен јазик и мени навигација, особено кај електронските водичи за програми (EPG). На крајот, со Резолуцијата се потврдува дека земјите - членки треба да ги поттикнуваат давателите на медиумски услуги и производителите на придружни уреди под нивна надлежност за нивните услуги да ги направат да бидат подостапни, особено за постарите и за лицата со попреченост, како што се лицата со слаб слух и вид.

Во однос на достапноста, во Резолуцијата се истакнува фактот дека, во средината које се повеќе е дигитална, јавните медиумски услуги имаат клучна улога во осигурување дека граѓаните можат да пристапат до информациите на интернет, и потврдува, од овој аспект, дека обезбедувањето интернет услугите од страна на јавните медиумски услуги директно придонесува кон нивната мисија. Поради тоа, бара од Комисијата да осигури дека има генерално достапни помошни алатки за лицата со оштетен вид за пристапување до аудиовизуелните производи и услуги.

Меѓутоа, во Резолуцијата е истакнато дека пазарот за нелинеарни услуги е сè уште во релативно рана фаза на развој и дека кои било нови обврски за давателите ќе мора ова да го одразат.

Европската стратегија за попреченост 2010-2020: Обновена обврска кон Европа без бариери се фокусира на отстранувањето бариери. Комисијата идентификуваше осум главни области за активност во рамките на Стратегијата и тие се:

1. Достапност,
2. Учество,
3. Еднаквост,
4. Вработување,
5. Образование и обука,
6. Социјална заштита,
7. Здравство, и
8. Надворешна активност.

Во Стратегијата се идентификуваат клучните активности за секоја област кои беа избрани врз основа на нивниот потенцијал да придонесат кон севкупните цели на Стратегијата и на Конвенцијата на ОН, поврзаните политички документи од институциите на ЕУ и Советот на Европа, како и резултатите од Акцискиот план за попреченост на ЕУ 2003-2010, и консултациите на земјите - членки, чинителите и општата јавност. Упатувањата кон националните активности имаат за цел да ја надополнат активноста на ЕУ ниво, наместо да ги покријат сите национални обврски според Конвенцијата на ОН. Исто така, Комисијата ќе ја разгледа ситуацијата со лицата со попреченост преку Европа 2020 стратегијата, нејзините главни иницијативи и повторното лансирање на единствениот пазар.

Посебниот акцент на достапноста значи дека лицата со попреченост имаат пристап, на еднаква основа со другите, до физичката средина, транспортот, информациските и комуникациските технологии и системи (ИКТ), и другите капацитети и услуги. Во сите овие области сè уште има големи бариери. На пример, во просек во ЕУ-27, само 5% од јавните веб - страници целосно ги исполнуваат стандардите за веб - достапност, иако има повеќе кои се делумно достапни. Голем број телевизиски радиодифузери обезбедуваат мал број титлувани програми и програми со аудио опис.

Во Повелбата за фундаментални права на ЕУ, во член 1 е пропишано дека „човечкото достоинство е неповредливо“ и тоа мора да се почитува и заштити. Понатаму, во Повелбата на ЕУ се забранува каква било дискриминација врз основа на попреченост. На крајот, ЕУ ги признава и почитува правата на лицата со попреченост да имаат придобивки од мерките дизајнирани за

осигурување на нивната независност, социјалната и професионалната интеграција и учеството во животот на заедницата во член 26 од документот.

Република Македонија

Во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ЗАВМУ) е пропишано, во член 26, дека Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ) „презема активности за да ги поттикне давателите на аудио или аудиовизуелни медиумски услуги, своите услуги постепено да ги направат достапни за лицата со оштетен слух и вид“. Исто така, Агенцијата има обврска да ги презентира активностите со кои се поттикнуваат давателите на аудио или аудиовизуелни медиумски услуги да ги направат своите услуги достапни за лицата со оштетен слух и вид во годишниот извештај за работењето на Агенцијата за претходната година.

Понатаму, Македонска радио телевизија (МРТ) има обврска, во согласност со член 110, при производството и обезбедувањето радио и телевизиските програми и програмски услуги од јавен интерес, да „планира, развива, прилагодува, создава и емитува програми наменети за лицата со сетилна попреченост, односно со оштетен слух или оштетен вид.“

И на крајот, регулаторното тело изготви **Стратегија за развој на радиодифузната дејност во Република Македонија**. Во неа е пропишана потребата од прилагодување на аудиовизуелната медиумска содржина за лицата со сетилна попреченост, односно за оние со оштетен слух и вид, што не е само обврска која треба да се исполни според усвоената Директива за аудиовизуелни медиумски услуги.

Во дел од вестите на Јавниот сервис веќе е инкорпориран знаковниот јазик, со што радиодифузната содржина станува подостапна за глувите лица и лицата со оштетен слух, и така се реализира постојната законска обврска. Всушност, праксата на телевизиите во Македонија ја прикажа употребата на знаковен јазик и титлување како начини за прилагодување на аудиовизуелната содржина за глувите лица и за лицата со оштетен слух. Нахсинхронизацијата на странските филмови и серији, интензивно применувана од страна на комерцијалните телевизии на државно ниво во текот на последните години, претставува олеснет пристап до таквата содржина за лицата со оштетен вид. Меѓутоа, оваа комуникација не е соодветна за гледачите со оштетен слух, поради што клучна ќе биде употребата на комбиниран метод од нахсинхронизација и титлување. Дигитализираните радиодифузери може да користат услуги со аудио опис (систем за аудио опис), каде во одделен аудио канал, покрај дијалогот, има објаснување за сцените од филмот или серијата, со помош на гласот на нараторот. Оваа домашна или странска продукција станува достапна за слепите лица и за лицата со слаб вид.

Олеснувањето на пристапот за лицата со оштетен слух и вид до медиумските содржини е многу важно за процесот на нивната социјална инклузија, и поради тоа, со дигитализацијата, медиумската регулатива треба да се применува и за линеарните и за нелинеарните услуги во јавниот, комерцијалниот и непрофитниот радиодифузен сектор, кои постепено ќе ги направат

своите програми достапни за лицата со сетилна попреченост (слух и вид). Ова значи дека обврската на Македонската радио телевизија да планира и емитува програми наменети за лицата со сетилна попреченост (слух и вид) треба да се реализира така што ќе им се обезбеди достапност до вестите во ударниот термин, до актуелно - информативните емисии во кои се покриваат прашањата од секојдневниот живот, како и во образовните програми за деца.

Стратегијата завршува со предлог дека делата финансирани од средствата од државниот буџет или од други јавни средства треба да се прилагодат за лицата со сетилна попреченост (вид и слух).

Нацрт програма

за активности и мерки за поттикнување на давателите на аудиовизуелни медиумски услуги да ги направат своите услуги достапни за лицата со оштетен слух или вид

Активност 1:

Истражување и анализа на потребите на лицата со оштетен вид и слух и актуелната ситуација во медиумите во врска со програмите наменети за лицата со попреченост

Агенцијата може да направи секундарна анализа на веќе постоечките податоци и да спроведе дополнително примарно (квалитативно) истражување на мислењата и потребите на лицата со оштетен слух и вид во однос на радио и ТВ програмите кои ги нудат давателите на аудиовизуелни медиумски услуги. Главните цели на истражувањето треба да бидат следните:

- Да се разбере како лицата со оштетен слух и вид ги користат аудиовизуелните услуги во нивниот секојдневен живот;
- Да се идентификуваат какви било проблеми со кои лицата се соочуваат при пристапувањето и користењето на аудиовизуелните услуги (најмногу телевизија);
- Да се разгледаат идеи за надминување на бариерите за пристап и користење;
- Да се истражи свесноста и разбирањето на посебните алатки како што се титловите, аудио описот и знаковниот јазик;
- Да се идентификува основната и специјалната опрема која корисниците ја користат, или ја прилагодиле кон нивните потреби;
- Да се утврди какви информациите бараат овие корисници и кои извори на информации ги користат при промена на давателите на услуги;
- Да се истражи дали генерално поголемото користење на технологијата меѓу младите лица се одразува и кај младите лица со оштетен слух или вид.

За оваа студија најсоодветен би бил квалитативен пристап, бидејќи е најсоодветниот пристап за истражување на потенцијално личните и чувствителните прашања. Покрај тоа, Агенцијата веќе има спроведено неколку квантитативни студии за навиките, потребите и преференците на публиката, а овие податоци може да подлежат на секундарна анализа од оваа нова перспектива.

Исто така, АВМУ треба да спроведе анализа на содржината на програмите кои во моментот се произведуваат и емитуваат од страна на давателите на аудиовизуелните медиумски услуги, од аспект на достапноста за лицата со попреченост.

Активност 2:

Воспоставување соработка со организациите кои ги претставуваат луѓето со оштетен вид и слух и со други релевантни институции и организации

Агенцијата треба да воспостави редовна соработка со организациите кои ги претставуваат лицата со оштетен вид и слух како и со другите институции и организации за да се подобри пристапот на лицата со попреченост до аудиовизуелните програмски услуги.

Исто така, треба да се воспостави редовна соработка со другите институции и организации кои преземаат активности поврзани со социјалната инклузија на лицата со попреченост: Министерство за информатичко општество и јавна администрација, Министерство за труд и социјална политика, Министерство за образование, Национално координативно тело за еднакви права на лицата со попреченост, Агенција за електронски комуникација, итн.

Активност 3:

Развој на корегулациски акт за пристап на лицата со оштетен вид и слух до аудиовизуелните услуги

Следниот чекор за Агенцијата треба да биде да се поттикнат давателите на аудиовизуелни медиумски услуги (и јавните и комерцијалните) да потпишат корегулациски акт за обезбедување пристап на лицата со попреченост до нивните услуги. Агенцијата може да го предводи процесот и да им помогне на радиодифузерите да го креираат актот, врз основа на искуствата во другите европски земји. Актот треба да се креира во соработка со организациите кои ги застапуваат правата на лицата со оштетен слух и вид.

Овој документ треба да ги вклучи најмалку следните теми:

- Основни дефиниции (пристап до услуги, титлување, аудио опис и знаковен јазик);
- Дефинирање на целите кои треба да се постигнат од страна на радиодифузерите со тек на времето (одделно за јавниот сервис и за комерцијалните радиодифузери);
- Критериуми за изземање одредени програми или услуги;
- Технички стандарди за титлување, аудио опис и знаковен јазик;
- Промовирање и свесност за посебните алатки кои се инкорпорираат во аудиовизуелните програми;
- Распоредување на програмирање и програмска шема;
- Мониторинг и почитување на актот.

Активност 4:

Кампања за подигнување на свеста

Подигнувањето на свеста е клучно прашање кое е основа за целата Програма. Кампањата треба да биде насочена кон промената на негативниот став кон лицата со попреченост и треба да промовира интегрирање на прашањата во врска со попреченоста во аудиовизуелните услуги. Кампањата треба да се креира и спроведе во соработка со давателите на аудиовизуелни медиумски услуги и со други организации и институции, какви што се: Министерството за труд и социјална политика, Координативното тело за еднакви права на лицата со попреченост итн.

Клучните цели на оваа кампања треба да бидат:

- Промовирање на законска регулатива за антидискриминација и придонесување кон интеграцијата на лицата со попреченост во нивните локални заедници.
- Промена на перцепцијата на јавноста за попреченоста и за лицата со инвалидитет и придонесување кон вистинска промена во ставот кај сите членови на општеството.
- Промовирање на фактот дека лицата со попреченост ги имаат истите човекови права како и сите други луѓе и дека има многу бариери во општеството кои ги попречуваат или спречуваат луѓето со попреченост да ги уживаат таквите права.
- Истакнување дека отстранувањето на овие бариери во аудиовизуелната сфера не само што ќе обезбеди придобивки за лицата со попреченост туку и за општеството во целина.
- Поттикнување на сите медиуми и медиумски организации, во своите програми и печатени изданија, да го зголемат и подобрат прикажувањето на лицата со попреченост како полноправни граѓани, на пример преку воведување етички упатства поврзани со достоинството на лицата со попреченост.
- Промовирање на новиот корегулациски акт за пристап на лицата со оштетен вид и слух до аудиовизуелните услуги и запознавање на јавноста со специфичните видови на пристап: титлување, аудио опис и знаковен јазик.

Активност 5:

Објавување на Прирачник за лицата со попреченост за промовирање на нивните права и новите технички можности за пристап до аудиовизуелните услуги

Агенцијата може, исто така, да објави прирачник или други популарни публикации наменети за лицата со попреченост за промовирање на нивните права на пристап и новите технички можности за обезбедување пристап до аудиовизуелните услуги. Публикацијата треба да содржи, но да не биде ограничена на: опис на основните права на комуникација; дефиниција на концептот за лица со оштетен слух и вид; дефиниција на значењето на термините: титлување, аудио опис, знаковен јазик со акроними кои се потребни за овие услуги; објаснување на

техничките концепти (разбирлива мени навигација, телевизија со висока резолуција, интернет телевизија, итн.).

Овој Прирачник треба да се креира во соработка со организациите кои ги застапуваат лицата со попреченост. Покрај тоа, Агенцијата треба да ги разгледа можностите да го изработи прирачникот заедно со Агенцијата за електронски комуникации за да се разгледа можноста за публикацијата да ги опфати сите комуникациски услуги и да се објави во други форми кои се достапни за лицата со попреченост.

Активност 6:

Подобрување на комуникацијата на Агенцијата со корисниците со оштетен вид и слух

За Агенцијата од клучно значење е да креира сеопфатна Стратегија за комуникации која исто така ќе содржи и посебен дел за лицата со попреченост. Стратегијата за комуникации треба да ги содржи најмалку следните активности/теми поврзани со совети и заштита на корисници:

- Да се идентификуваат целни групи корисници и нивни здруженија;
- Да се спроведе истражување на потребите на поединците и групите (секундарни податоци, примарно истражување со фокус групи, интервјуа итн.) за креирање на анализа базирана на истражување;
- Да се утврдат содржината и клучните пораки кои треба да им се пренесат на корисниците и посебно на лицата со попреченост;
- Да се дефинираат алатките кои може да се користат за пренесување информации (веб-страница, брошури, печатени материјали, упатства, спотови, прирачници итн.);
- Да се испланира ширењето на произведените информативни материјали (директно до целните групи, семинари, тркалезни маси, медиумски кампањи итн.).

Агенцијата треба понатаму да ја подобри својата веб-страница за да ги информира корисниците со оштетен вид и слух за нивните права и можности за добивање пристап до аудиовизуелните медиумски услуги. Сите потребни информации, регулаторни документи, студии за истражување и јавни кампањи треба да се објават во одделен дел на веб-страницата на АВМУ.

Активност 7:

Прилагодување на мониторинг систем за следење на исполнувањето на повеќегодишните цели утврдени со корегулацискиот акт

Агенцијата треба да распредели ресурси за мониторинг на исполнувањето на обврските на радиодифузерите преземени со корегулацискиот акт за пристап на лицата со оштетен слух и вид

до аудиовизуелните медиумски услуги. Целите утврдени со повеќегодишниот план треба да се исполнуваат на квартално ниво, а радиодифузерите треба да бидат обврзани да обезбедат податоци за процентот на програми со титлување, аудио опис и знаковен јазик. Агенцијата може, исто така, да спроведува ад хок мониторинг.

Прилог: Преглед на мерките и практиките во другите европски земји во однос на обезбедување пристап за лицата со оштетен вид или слух до аудиовизуелните медиумски услуги

Преглед на ситуацијата во европските земји

Прашањето во врска со медиумите и достапноста е третпат ставено на агендата на Европската платформа на регулаторните тела (ЕПРА) на состанокот во Краков, во мај 2013 година. Во компаративниот труд објавен на веб-страницата на ЕПРА¹ е даден преглед на општата законска рамка и обврските на радиодифузерите во однос на титлувањето, употребата на знаковен јазик и аудио опис за линеарните аудиовизуелни медиумски услуги и за услугите по барање (on-demand), за мерките во врска со достапноста на ТВ опремата на крајниот корисник, за улогата која ја имаат радиодифузните регулатори во политиките за достапност, како и за прашањата во врска со финансирањето.

Иако значително се подобри законското признавање на прашањата во врска со достапноста на национално ниво, опфатот и спроведувањето во пракса на националната законска регулатива значително варираат од една земја до друга. Додека некои земји имаат многу детални законски или саморегулаторни правила, други имаат само многу општи одредби или ја ограничуваат обврската за обезбедување достапност на услугите на јавните радиодифузни сервиси. Исто така, голем број земји имаат воведено доста општи одредби кои не се поврзани со некои конкретни обврски од аспект на потребното ниво на титлување, знаковен јазик или аудио опис за операторите со медиумски услуги поради тоа што не се обврзувачки или поради тоа што би требало да се спроведат на поконкретен начин.

Законска регулатива на национално ниво

Законски одредби со кои се гарантира пристап за лицата со попреченост до аудиовизуелните медиумски услуги постојат во речиси сите европски земји. Признавањето на потребата за достапни телевизиски услуги од страна на релевантните национални правни рамки постигна значителен напредок од 2009 година поради хармонизацијата на националното законодавство со новата Директива за аудиовизуелни медиумски услуги. Некои европски земји, како што се Обединетото Кралство или Данска, веќе имаа воспоставен сеопфатен систем пред Директивата и следствено не преземаа никакви дополнителни мерки.

¹ Достапно на: http://epra3-production.s3.amazonaws.com/attachments/files/2202/original/accessibility_WG3_final_revised.pdf?1373379195

Покрај законските одредби, некои земји имаат одредби со кои им се гарантира ова право на лицата со попреченост во однос на аудиовизуелните медиумски услуги во договорите за јавни сервиси (12 земји), подзаконски акти како што се кодексите за радиодифузија или за достапност (4 земји) и во договорите за лиценцирање (3 земји). Некои земји комбинираат правни инструменти.

Во *Белгија* (заедница со фламанско говорно подрачје), има барање според кое приватните телевизиски услуги обезбедуваат пристап до нивните програми за лицата со попреченост, додека владата на Фландрија има утврдено временска рамка и квота за титлување, аудио опис, знаковен јазик и аудио титлување. Покрај тоа, во договорот за јавна радиодифузија е утврдено дека 100% од вестите и информативните програми треба да бидат титлувани. Регулаторот на заедницата од француското говорно подрачје во Белгија (CSA) усвои два документи со кои се олеснува пристапот на ТВ програмите за лицата со попреченост: препорака и обврзувачка регулатива во кои се наведени целите кои радиодифузерите и дистрибутерите треба да ги постигнат.

Во *Босна и Херцеговина*, покрај правната обврска на босанското јавно радиодифузно претпријатие, има Правилник за обезбедување аудиовизуелни медиумски услуги во кој е пропишано дека давателите и на линеарни и на нелинеарни аудиовизуелни медиумски услуги „ќе вложат напори да ги направат своите услуги пристапни за лицата со оштетен вид или слух“.

Во *Финска*, со Законот за телевизиска и радио дејност е обезбедено дека говорните титлови и услугите за титлување треба да се вклучат во одредени ТВ програми на фински и шведски јазик.

Во *Франција*, има исти обврски за титлување за јавните и за приватните радиодифузери чиј удел на публика е над 2,5%. Барањата за аудио опис се исто така исти за јавните и за приватните радиодифузери чиј удел на публика е над 2.5%.

Во *Норвешка*, Законот за радиодифузна дејност содржи обврска за националните телевизиски канали со пазарен удел од повеќе од 5 проценти да обезбедуваат титлување за сите продуцирани програми кои се емитуваат меѓу 18:00 и 23:00 и за програмите во живо – ако е технички изводливо. NRK (јавен радиодифузер) е обврзан да обезбедува титлување за сите продуцирани програми, и за програмите во живо меѓу 18:00 и 23:00 – ако е технички изводливо.

Во *Полска*, со Законот за радиодифузна дејност од радиодифузерите се бара да обезбедат најмалку 10% од кварталното време за емитување на програмската услуга, со исклучок на рекламирањето и телешопингот, за програми достапни за лица со оштетен вид и слух.

Во *Португалија*, во Законот од 2007 е пропишано дека регулаторното тело за медиуми ги утврдува обврските во однос на употребата на титлување, знаковен јазик и аудио опис или други соодветни техники врз основа на повеќегодишен план кој обезбедува постепено усогласување. Исто така, беше потпишан Протокол меѓу главните радиодифузери, RTP, SIC TVI, кој беше одобрен од страна на португалската Влада, а во кој се пропишани минималните вредности.

Во *Шпанија*, со општиот Закон за аудиовизуелна комуникација се утврдени минималните нивоа на расположливост на достапните мултимедијални услуги во дигиталната телевизија.

Во *Шведска*, законската регулатива не оди во детали, но во договорите за јавната радиодифузија и во одлуките на шведското регулаторно тело (за комерцијални и сателитски радиодифузери) се вклучени детални одредби. Барањата за достапност се наметнати од страна на шведскиот регулатор за канали емитувани на DTT мрежата или преку сателит.

Во *Обединетото Кралство* и во *Ирска*, регулаторните тела имаат креирано посебни подзаконски акти со кои во детали е пропишано како треба да се обезбеди пристапот, со конкретизирање на количеството титлување, аудио опис и знаковен јазик за радиодифузерите.

Цели

Обврските на радиодифузерите наметнати во националните законодавства во некои земји² се спроведуваат со т.н. „прогресивни цели“. Ова значи дека со текот на времето се поставуваат повисоки цели, почнувајќи од ниските барања кон особено високите. Прогресивните цели често имаат форма на повеќегодишни планови.

Целите може да се постават во одреден број на часови на програми на годишна основа (Белгија – заедница од француско говорно подрачје), во проценти од програми (Полска, Словачка, Република Чешка), или исто од аспект на видовите на програми, како што се вестите или актуелно-информативните прашања (Грција, Кипар, заедница од Белгија од фламанско говорно подрачје – за комерцијални радиодифузери, Финска), политички емитувања (Малта, Србија, Франција) или програми за деца (Финска, Ирска – за јавниот радиодифузен сервис).

Титлувањето е најчестото решение во однос на пристапноста, додека аудио описот и знаковниот јазик се помаргинални.

Како пример, во *Ирска*, RTÉ1 има цел од 80-85% во однос на титлувањето во 2013 г., но само 1,25% во однос на целите за аудио опис и ирскиот знаковен јазик (а ова вклучува кумулативно програмирање на RTÉ1 и RTÉ2). Во Обединетото Кралство, каналите на Би-Би-Си (без BBC Parliament) доброволно имаат усвоено цел титлуваат 100% од нивната програмска содржина, аудио опис за 10% од нивната програмска содржина (со исклучок на BBC News), и знаковен јазик за 5% од нивната содржина. Соодветните цели за ITV1 (вклучувајќи ги носителите на лиценци на регионално и на национално ниво) и Канал 4 се 90%, 5% и 10%, а за Five и S4C1 80%, 5% и 10%.

Во *Ирска*, во Правилата за пристап усвоени од регулаторот се наведени целите за титлување, аудио опис и ирски знаковен јазик од 2012 до 2016. Правилата се усвоени по

² Такви цели има во Белгија, Финска, Франција, Обединето Кралство, Ирска, Холандија, Шпанија и Шведска.

консултации со индустријата и групите на корисници кои истакнаа дека иако количеството титлови претставува проблем, главното прашање сепак се квалитетот и веродостојноста на титловите. Целите се наведени во опсези, т.е. 58 - 62% за RTÉ2 во 2013, за да се поттикнат радиодифузерите да го подобрат квалитетот и веродостојноста на титловите.

Во *Холандија*, медиумите од јавниот сервис и приватните радиодифузери се обврзани да титлуваат минимален процент од програмите кои првично се емитуваат на холандски јазик. Овие обврски важат за националните јавни радиодифузни сервиси и за националните приватни радиодифузери со опфат од најмалу 75% од населението. Целта за националните јавни радиодифузни сервиси почна од 80%, како минимален процент за титлувани програми, кој постепено треба да достигне 95% во 2011. Целите за титлување за националните приватни радиодифузери почна од 15% во 2008 за постепено да достигне 50% во 2011.

Во *Шпанија*, Каталонскиот аудиовизуелен совет (САС) донесе Правилник со кој се утврдуваат целите за титлување од 90% и 10 часа неделно аудио опис за каталонскиот јавен радиодифузен сервис. Пред приватните каталонски радиодифузери е поставена цел од 75% во однос на титлувањето, два часа неделно аудио опис и два часа неделно каталонски знаковен јазик (особено во ударното време). Со Правилникот, исто така, се воведува типологија на програми кои мора да бидат достапни.

Во *Кипар*, телевизиските радиодифузери треба да емитуваат специјални изданија на вести за лица со оштетен слух во периодот од 18:00 - 22:00. Покрај тоа, сите телегвизии треба постепено да ги зголемат за најмалку 5% програмите достапни за лица со оштетен вид или слух (со исклучок на вестите).

Во *Србија*, покрај интеракцијата со репрезентативните здруженија, Советот издаде Општи обврзувачки инструкции во текот на изборната кампања 2012, според кои од сите национални терестријални ТВ радиодифузери, вклучувајќи ги комерцијалните национални радиодифузери кои не подлежат на обврски за достапност – беше побарано да предизборните програми да ги направат достапни за лицата со оштетен вид или слух и беа пропишани одредени задолжителни обврски.

Во *Франција*, регулаторното тело (CSA) неодамна побара од радиодифузерите да ги направат годишната кампања за заштита на малолетници и официјалните изборни кампањи (претседателски и парламентарни) достапни за лицата со оштетен вид и слух.

Примерот на Велика Британија – ОФКОМ (OFCOM)

Британскиот регуларот ОФКОМ има обврска според Законот за комуникации да ги зема предвид потребите на лицата со попреченост при креирање и спроведување на регулаторните одлуки. За да обезбеди доволно информации за својата работа, ОФКОМ спроведе детално

истражување на проблемите со кои се соочуваат лицата со попреченост врз основа на кое ја прилагоди својата регулаторна политика. Тоа беше фокусирано и на лицата со оштетен слух и на оние со оштетен вид. На пример, со истражувањето се утврди дека лицата со попреченост гледаат повеќе телевизија отколку просечниот човек и дека радиото е поважно за слепите лица и за делумно слепите лица отколку за лицата со нормален вид.

ОФКОМ усвои посебен *Кодекс за услуги за пристап до телевизијата*³ за да се осигури дека радиодифузерите обезбедуваат минимален дел од програмите со *титлување, знаковен јазик и аудио опис* (дефинирано во Кодексот како услуги за пристап до телевизијата). Вака, ОФКОМ има намера да им помогне на лицата со оштетување на слухот или на видот да можат да ја разберат и да уживаат во телевизијата. ОФКОМ забележува дека одредени радиодифузери веќе обезбедуваат услуги за телевизиски пристап на доброволна основа, и ги поттикнува радиодифузерите да го прават тоа секогаш кога е можно, како и да ги земат предвид релевантните делови од Кодексот и од *Упатствата за обезбедување услуги за пристап до телевизијата*⁴.

Дефиниции за титлување, знаковен јазик и аудио опис: *Титлувањето* претставува текст на екран кој го претставува говорот и звучните ефекти што лицата со оштетен слух може да не ги слушаат, синхронизирано колку што е можно поблиску до звукот. Опсегот на лицата кои користат титлови се движи од оние кои почнале потешко да слушаат во подоцнежните години од животот, до оние кои се глуви од раѓање. Голем број лица со добар слух исто така користат титлови за да можат да гледаат телевизија со исклучен звук (на пример, за да можат истовремено да зборуваат на телефон), или да учат англиски јазик, но тие не се целната публика. За глувите лица, и за оние кои имаат сериозно оштетување на слухот, титловите се најважниот извор на аудио информации. Гледачите со слабо до умерено оштетување на слухот најверојатно ќе се потпираат на титловите како помошна алатка за нивниот слух, а не како замена за него. Но сите, свесно или несвесно, читаат од усни до одреден степен. Корисниците на титлови рефлектираат целосен опсег на совладаност на англискиот јазик; некои лица со особено тешка попреченост на слухот го сметаат британскиот знаковен јазик за нивни прв јазик, а се помалку вешти во однос на англискиот јазик. Иако различните потреби на корисниците на титлови прават да биде тешко да се обезбеди титлување кое ќе биде соодветно за сите, во упатствата подоле е дадена општоприфатената пракса.

Аудио опис е услуга која главно е наменета за слепите или за лицата со оштетен вид и се состои од коментар вметнат во тонскиот запис, при што се искористуваат паузите за да се објасни активноста на екранот, да се опишат карактерите, локациите, костумите, јазикот на телото и фацијалните изрази за да се зајакне значењето и уживањето за слепите лица или за лицата со оштетен вид. Додека лицата со оштетен вид припаѓаат на сите возрасти, голем дел ќе претрпи загуба на дел или на целиот вид подоцна во животот, на пример, како резултат од макуларна дегенерација. Следствено, аудио опишувачите треба да го земат предвид фактот дека

³ Достапно на: <http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/broadcast/other-codes/tv-access-services-2013.pdf>

⁴ Достапно на: <http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/broadcast/guidance/guidelines.pdf>

потенцијалните корисници на аудио описот ќе имаат вид до одредено ниво, или имале вид во некој период.

Знаковниот јазик се состои од употреба на гестикации со раце, фацијални изрази и говор на телото за пренос на значење. Британскиот знаковен јазик (БСЛ) е најпопуларниот знаковен јазик во Обединетото Кралство. Ова е посебен јазик (признаен како таков од Владата) со различна синтакса и вокабулар од англискиот јазик. Покрај различните форми на знаковен јазик во другите земји, англискиот јазик подржан со знаци (Sign Supported English) - кој има тенденција да ја следи синтаксата и вокабуларот на англискиот јазик и Макатон - поедноставена форма на знаковен јазик која понекогаш се користи за глувите деца, исто така се користат во Велика Британија. Некои лица кои се глуви или имаат значително оштетување на слухот (обично оние кои се значително глуви, често од раѓање или од раните години од животот) го користат БСЛ како нивна претпочитана форма на комуникација. Малите глуви деца, кои сè уште не се описменети на англиски јазик, особено се потпираат на знаковниот јазик за да ги разберат и да уживаат во детските програми.

Примена на Кодексот: Кодексот се применува за каналите лиценцирани за јавни сервиси, дигиталните телевизиски програмски услуги, телевизиските услуги со лиценцирана содржина (TLCS), и ограничените телевизиски услуги. Договорот на Би-Би-Си бара од него да го почитува Кодексот од аспект на неговите јавни телевизиски услуги. Телевизиските услуги кои се изземени од барањето за обезбедување услуги за пристап до телевизијата се: а) оние кои се состојат само од реклами, на пример, канал за продажба; б) електронски водичи за програми; и в) оние кои се лиценцирани надвор од Обединетото Кралство.

Услугите за пристап до телевизијата не треба да се обезбедуваат во случаи кога има технички проблеми, како што се: а) аудио опис на музички програми и информативни програми или услуги, кога има малку простор во дијалогот/тонскиот запис да се обезбеди аудио опис, и помала потреба од него. Меѓутоа, од радиодифузерите се бара да се осигурат дека продуцентите, уредниците и презентерите се обучени за техники за опишување на значењето на сликите во корист на слепите лица и лицата со делумно оштетен вид. Од радиодифузерите се бара да известат за обуката која ја обезбедуваат во период од 12 месеци откако ќе почнат со примената на Кодексот; б) титлување кое не е подржано од комерцијално достапни „set top boxes“ уреди; и в) услугите кои се емитуваат на неколку различни јазици, со што изборот на знаковен јазик станува проблематичен.

Листа на радиодифузери: Секоја година, ОФКОМ усвојува листа на радиодифузери од кои се бара да обезбедат услуги за пристап, која се објавува на неговата веб-страница. ОФКОМ може да исклучи одредени програми и услуги од обврската за почитување на Кодексот, имајќи предвид неколку критериуми: а) размерите на придобивките кои би се добиле ако се обезбеди помош за лицата со попреченост во однос на програмите; б) големината на публика за која се наменети програмите; в) бројот на лица кои најверојатно би имале корист од помошта и размерот на веројатна придобивка за секој случај; г) степен до кој членовите на целната публика за програмите

живеат во местата надвор од Обединетото Кралство; д) техничките потешкотии за обезбедување помош; и f) трошокот, во контекст на прашањата наведени во ставовите од (а) до (д), за обезбедување на помош.

Имајќи ги предвид овие критериуми, ОФКОМ ќе ги из земе од обврската за обезбедување услуги за пристап до телевизијата оние телевизиски канали кои имаат удел во гледаноста под утврдениот праг. Прагот за удел во гледаноста за домашните телевизиски канали изнесува 0.05% (или помалку) од просечниот удел во гледаноста од сите домаќинства во Обединетото Кралство во текот на период од 12 месеци („удел во гледаноста“). ОФКОМ ќе ги из земе од обврската за обезбедување знаковен јазик телевизиските канали кои не го исполнуваат утврдениот праг за знаковен јазик, кој за домашните телевизиски канали изнесува 1% (или помалку) од просечниот удел во гледаноста за сите домаќинства во Велика Британија во текот на период од 12 месеци („удел во гледаноста“).

Цели за радиодифузери: ОФКОМ ги утврдува „пропишаните цели“ за радиодифузерите кои се изразуваат како проценти од услугата, вклучувајќи ги сите програми освен рекламите и програмите кои се исклучени врз основа на конкретните критериуми наведени погоре. Тие се зголемуваат од ниско ниво до десетгодишните цели пропишани со Законот, поточно осумдесет проценти (80%) за титлување, пет проценти (5%) за знаковен јазик и десет проценти (10%) за аудио опис.

Каналите на (со исклучок на BBC Parliament) треба да титлуваат 100% од нивната програмска содржина, да имаат аудио опис на 10% од нивната програмска содржина (со исклучок на BBC News), и да имаат знаковен јазик за 5% од нивната содржина. Соодветните цели за јавните услуги (приватни) канали се: за ITV1 (вклучувајќи ги регионалните и националните иматели на лиценци) и Канал 4 се 90%, 5% и 10%, а за Five и S4C1 80%, 5% и 10%.

Има посебни цели кои се применуваат за емитувањето на комерцијалните кабелски и сателитски канали, откако стапи во сила Законот за комуникации 2003 (дадено во Табелата подолу). Исто така, има и цели кои важат за сите други канали кои може да се најдат во последните периодични извештаи објавени од страна на ОФКОМ на неговата веб-страница⁵. Во 2015, од 79 домашни канали се бараше да обезбедат пристап. Овие канали опфаќаат преку 90 проценти од уделот во гледаноста на телевизијата во ОК.

Услуга/ Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Титлување	10%	10%	35%	35%	60%	60%	70%	70%	70%	80%
Знаковен јазик	1%	1%	2%	2%	3%	3%	4%	4%	4%	5%
Аудио опис	2%	4%	6%	8%	10%	10%	10%	10%	10%	10%

⁵ Достапно на: <http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/broadcast/guidance/access-services-15.pdf>

Промовирање свесност: ОФКОМ бара од давателите на телевизиски услуги да ја промовираат свесноста за достапноста на нивните услуги за пристап до телевизијата кај потенцијалните корисници така што ќе им обезбедат точни и навремени информации во електронските водичи за програми (ЕВП) на операторите каде се наведени нивните услуги, и со тоа што ќе обезбедат слични информации на нивната веб-страница. ОФКОМ има наметнато соодветни обврски за ЕВП операторите преку ЕВП Кодексот. Радиодифузерите кои обезбедуваат програмски синопси за користење во ЕВП во Обединетото Кралство треба да наведат кои програми се придружени со услуги за пристап до телевизијата, така што ќе ги додадат стандардните акроними (со големи букви) за титлување (S), аудио опис (AD) и знаковен јазик (SL). Во случај кога радиодифузерите обезбедуваат услуги за пристап за други земји, истите треба да вложат напор за да ги користат показателите за услугите за пристап кои се користат во тие земји. Исто така, ОФКОМ очекува од давателите на телевизиски услуги да покажат дека преземаат ефективни чекори да публикуваат информации за нивните услуги за пристап до телевизија преку други средства, како на пример периодични најави во програмата и информации за публикациите наменети за лицата кои би имале придобивки од услугите за пристап до телевизијата.

Распоредување на програмирање и програмска шема: Радиодифузерите се обврзани да ги распоредат програмите со титлување и аудио опис во ударно време за секој канал. Меѓутоа, со оглед на тоа што знаковниот јазик се обезбедува само во отворен формат, се прифаќа дека е можно програмите со знаковен јазик да се прикажат надвор од ударното време и да бидат снимени од страна на гледачите со оштетен слух. При изборот на програми за кои треба да се обезбедат услугите за пристап, радиодифузерите треба да бараат совети од групите на лицата со попреченост за тоа како најдобро да се максимизираат придобивките за слепите лица и за оние со оштетен вид, за глувите и за оние со оштетен слух, и за лицата кои се и со оштетен вид и со оштетен слух. ОФКОМ ги поттикнува радиодифузерите да не ги исполнуваат своите обврски така што повеќекратно ќе ги репризираат програмите, бидејќи тоа ќе ја намали придобивката на корисниците од обезбедувањето услуги за пристап.

Мониторинг и почитување: Од радиодифузерите за кои се применува Кодексот се бара: да поднесуваат пополнети формулари за секој шестмесечен период; да прават и чуваат тонски и видео записи за секоја програма вклучена во услугата во период од 60 дена од датумот на емитувањето; и да обезбедат копија од снимката за разгледување и репродукција по барање на ОФКОМ.

Покрај тоа, ОФКОМ исто така објавува информации за количеството услуги за пристап до телевизијата кои радиодифузерите треба да ги обезбедат и за оние што навистина ги обезбедуваат.

Примерот на Германија

Германскиот меѓудржавен договор за радиодифузија содржи само општа обврска за радиодифузерите да направат колку што е можно повеќе од нивните програми достапни за лицата со попреченост, при што се истакнува дека ова треба да се направи „во рамките на техничките и финансиските средства (на радиодифузерот)“⁶.

Јавните телевизиски радиодифузни сервиси имаат потпишана изјава за обврска дека ќе обезбедат значителен дел од нивните радио и ТВ програми да бидат „ослободени од бариери“ за публиката со оштетен слух или вид. Во однос на телевизиските услуги ова главно значи дека ќе обезбедат титлување за лицата со оштетен слух и аудио описи (опис на слики) за лицата со оштетен вид. Германскиот канал АРД (ARD) се обврза да ги титлува сите свои програми во блиска иднина. Процентот за аудио опис се очекува да биде многу понизок поради високите трошоци за продукција. Аудио описот се користи главно за филмови и ТВ серии.

Титлување за лицата со оштетен слух: Покрај преведените и синхронизираните реченици, титлувањето за лицата со оштетен слух вклучува и знаци со кои се опишуваат важните звуци и музика во филмовите (на пример, звук на истрели во криминални серии). Исто така, според Упатствата за титлување на АРД, се користат различни бои за различни протагонисти: жолта, зелена, тиркизна и пурпурна. Боите треба да бидат доделени на соодветен начин поради што стручњаците кои прават титли треба да бидат запознаени со содржината на филмот. Потоа, во случај на музика или песна кои имаат важна улога во заплетот, се дава целиот текст. Исто така, има и многу детални Упатства за техничките аспекти, тајмингот и позицијата на титловите на екранот.

Аудио опис за лицата со оштетен вид: Целта на аудио описот е да им помогне на лицата со оштетен вид да ја разберат колку што е можно повеќе содржината на филмот. При обезбедување на аудио описот, радиодифузерите или филмските компании блиску соработуваат со здруженијата на слепите лица и лицата со оштетен вид. Аудио описот се состои од вметнување, во дијалогот и во паузите во звукот на филмот, реченици со кои се објаснува сликата. Описот се фокусира на изгледот на ликовите, што прават или што им се случува. Исто така, има и опис на најважните ликови и на околината.

Во тимот на лицата кои го прават описот мора да има најмалку едно лице кое е слепо или е со сериозно оштетен вид. Дескриптивниот текст се креира за секоја пауза во дијалогот, додека особено внимание се обрнува на должината на речениците за да се осигури дека се соодветни за паузите. Почесто се користат поедноставни и пократки реченици, бидејќи нив публиката полесно може да ги разбере. Имињата на најважните ликови се даваат само еднаш и подоцна се даваат само со името или презимето на ликот. На другите ликови им се даваат дескриптивни имиња (на

⁶ Види повеќе детали во публикацијата: Enabling Access to the Media for All, Iris Plus 2014-3, European Audiovisual Observatory (Овозможување пристап до медиумите за сите, Европска аудиовизуелна опсерваторија).

пример, жената во црниот фустан). Покрај тоа, аудио описот содржи и имиња на локации, информации за времето во денот и други релевантни факти. Стилот треба да биде повеќе дескриптивен и неутрален отколку интерпретативен. Снимањето на аудио описот се прави во студио со професионален наратор и се монтира новиот тонски запис, со вклучен аудио опис. Ангажиран е и експерт за звук за да се прилагоди тонот на оригиналниот звук и гласот на нараторот.

Методи на обезбедување: Има неколку методи за обезбедување на содржината предвидена за лицата со оштетен вид или слух. *Титловите* во Германија традиционално се обезбедуваат преку телетекст. ТВ гледачот треба да побара одредена страница која служи само како канал за пренос на титлови. Во Германија се користи симболот UT (Untertitel) кој се вметнува во горниот десен агол кога започнува програмата, за да ги информира гледачите дека има достапни титлови. Програмите во ЕВП (електронски водичи за програми) се исто така обележани со UT симболот. За аудио опис се користи симболот AD. Покрај тоа, самите канали ги информираат гледачите на своите веб-страници за програмите со титлови и/или аудио опис.

Преносот на *аудио опис* (комбиниран запис) се прави преку втор звучен канал (значи, достапен е само за стерео програмите). Дигиталните приемници имаат опција за рачно бирање на звучниот канал, а достапноста на аудио описот е наведена во програмските водичи.

Има нов начин за обезбедување, преку користење на *Интернет* и HbbTV уреди или паметни ТВ (smart TV). ТВ приемниците се поврзани со интернет и може да прикажат различни информации на екранот. Преносот на титловите е исто такавозможен преку „паметните“ ТВ, а за корисниците има достапни нови опции за прилагодување – промена на големината на буквите или позицијата на титловите на екранот. Исто така, оваа технологија им овозможува на корисниците лесно да ги најдат титловите за содржината која е достапна на интернет (медиумски библиотеки и видео по барање).

Лицата со оштетен слух и вид можат, исто така, да ги користат можностите кои им се нудат преку *смартфоните*. Аудио описот или титловите за филмот едноставно може да се преземат на смартфонот на корисникот. Лентата истовремено се синхронизира со почетокот на филмот. Исто така, има и техничко решение за филмот да се гледа на мобилниот телефон истовремено со гледањето телевизија, во форма на посебни очила - 'closed caption glasses'. Со примена на мал приемник, овие очила може да пуштаат аудио опис преку слушалки.